

לפרשת שמות – תשע"ו

מיהו המנהיג הנכון?

אריאל טוכפלד

איך אדם פשוט הופך למנהיג? התורה מתארת את הפיכת פרעה למלך כך: "ויקם מלך חדש על מצרים...". פתאום קם אדם בבוקר, מרגיש כי הוא מלך - והנה הוא מלך מצרים? על פי המחקר ההיסטורי, במצרים הסיפור היה פשוט יחסית, כפי שמקובל גם היום בארצות בהן יש פונקציה שלטונית הקרויה 'מלך': אם נולדת למשפחה הנכונה, ולאבא והאמא הנכונים, ובזמן הנכון - אחרי שיורשי העצר שלפניך ימותו תהפוך אתה למלך.

בישראל המלוכה לא עובדת כך. נתחיל במלכים עצמם. דוד היה למלך הראשון משבט יהודה, ובאופן טבעי הוריו לא היו משפחת מלוכה. אמנם ישי היה אדם חשוב, אך לא מלך. דוד עצמו, היה הבזוי מכל אחיו. אף אחד לא חשב בכלל שהוא ראוי להיות מלך. אך בסופו של דבר הוא הומלך, כי זה היה ציווי ה'.

נמשיך הלאה, שלמה אינו המועמד הטבעי לרשת את אביו. הוא אינו הבכור, אינו הבן של האישה הראשונה. למעשה, הבחירה בו הייתה לא כל כך הגיונית. בתור בן לבת-שבע, לא מופרך לשער שהוא היה דווקא מהבנים הדחויים בארמון דוד. אך הוא נבחר דווקא בשל היחסים המיוחדים שהיו לדוד עם בת-שבע.

גם בהמשך השושלת ניתן לראות מספר פעמים שלא הבכור הומלך. גם בשושלת המקבילה, של מלכי ישראל, ניתן לראות מספר מרידות שבהן המלך אינו בנו של המלך הקודם. המסקנה מכל זה, היא שבעם ישראל ה' הוא הממליך מלכים, בדרך כלל בדרכו המיוחדת - ע"י ההשגחה העליונה. לעיתים הוא גם מתערב בצורה אקטיבית, ומביא להמלכת מלך על פי דרישתו הישירה - כמו בשאול, דוד וסדרת ההמלכות שהוא מצווה את אליהו לבצע. אך כל זה מתחיל דווקא במשה רבנו. מקובל לקחת את סיפור משה והגדי כזה שמעצב את דמותו של משה מנהיג ורועה האומה. אך לפני שגולשים לדברי אגדה, אפשר ללמוד המון מפשט הכתובים על מנהיגותו של משה.

משה נבחר לגואל בעיקר בשל שלושה דברים שעשה, שמביאים לידי ביטוי את התכונות הדרושות ממנהיג:

הסיפור הראשון שהתורה מספרת על משה הנער, הוא על כך שיצא אל עמו וראה איש מצרי מכה איש עברי מאחיו. אדם פשוט היה מעדיף להפנות את מבטו, ולשכנע את עצמו שכל מה שראה היה רק פרי דמיונו. משה לוקח אחריות - הורג את המצרי וטומן אותו בחול. הוא מסכן את עצמו לצורך אחרים.

הסיפור השני קרה למחרת, משה יוצא שוב ורואה איש עברי מכה איש עברי אחר. הוא שוב לא מתעלם, ואומר לרשע "למה תכה רעך". משה לא מסוגל להפנות את מבטו כאשר יש מישהו הזקוק לעזרתו.

הסיפור השלישי קורה כאשר הוא מגיע למדין, אל באר המים. משה רואה שהרועים מבקשים להכות את בנות יתרו. גם כאן, בשלישית, משה מתערב ומציל אותן מהרועים.

חוסר היכולת של משה לעבור לסדר היום כאשר עוולה קורית מול העיניים שלו, כאשר הוא מאמין שיש לו מה לעשות בנידון - הוא התכונה המרכזית שהקב"ה חיפש כאשר ביקש למנות מנהיג לאומה.

לו יהי שמנהיגי ישראל ידעו לאמץ את התכונה הזו של משה רבנו.